

STEVO PETRANOVIĆ
I TEŠANJ

SRETEN V. PRŽULJ

STEVO PETRANOVIĆ I TEŠANJ
(Prilog proučavanju prve pozorišne predstave u Bosni i Hercegovini)

Izdavači:

Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine Sarajevo
i
Zajednice kulture Tešanj

Za izdavače:
Neđo Šipovac
i Rifat Kantić

Urednik; Rifat Kantić.

Tehnički urednik; Valentin Eskeričić

Prelom; Dževad Čamdžić

Publikacija je štampana kao prilog svečanom obilježavanju jugoslovenskog
»Mjeseca knjige '88« koji je upriličen u Tešnju oktobra 1988. godine

Sreten Pržulj K

STEVO PETRANOVIĆ I TEŠANJ

(Prilog proučavanju prve pozorišne
predstave u Bosni i Hercegovini)

Tešanj - oktobra 1988. godine

Pozorišna umjetnost u Bosni i Hercegovini za vrijeme turske vladavine

Pozorišna umjetnost u Bosni i Hercegovini, kao uostalom i u drugim našim krajevima pod turskom upravom s kraja XVI do sredine XIX vijeka, svedena je »isključivo na usamljene, a često i na jedva prepoznatljive, pokušaje i nastojanja« Naime, u islamskom svijetu, po strogim religioznim shvatanjima, bilo je »zazorno da se na pozornici pojavi čovjek«, tako da se pozorišna umjetnost u evropskom smislu, s glumcima, javlja u Turskoj tek krajem XIX stoljeća. 1/ Tako je turska vlast, koja iz religioznih razloga nije ni poznavala a ni upražnjavala pozorišnu umjetnost, »ubrzo nakon osvajanja Bosne i Hercegovine, počela potiskivati i gušiti postojeći razvoj zabavljačkog pozorišta« 2/ tako da je čitav XVII vijek ostao bez gotovo ijednog zabilježenog podatka o bilo kakvoj pozorišnoj djelatnosti.

Pozorište, u evropskom smislu te riječi, neće se javiti u Bosni i Hercegovini, kao ni u ostalim našim krajevima pod turskom vlašću, sve do druge polovine XIX vijeka. No, i pored progona i zabrana, pored »glumačke pogibelji«, »teško je bilo sasvim zabraniti život u ovoj umjetnosti, jer je bilo previše strasnika i poklonika boginje Talije, tako da su se javljali razni oblici pozorišta: narodno glumovanje, ulično pozorište, barokno, i ko zna kakvi sve oblici, a negdje u devetnaestom vijeku i turski teatar Karadžoz (crnooki)«. 3/

Narodno glumovanje je samoniklo etnodramsko stvaralaštvo nastalo u simbiozi folklora i rituala, a stoji kao prethodnica klasičnoj umjetnosti teatra. Ovoj vrsti pozorišnog čina u kojoj je Laza Kostić prepoznao »prvu klicu dramskog života«, nije bila potrebna pozornica, već upravo prazan prostor, odnosno »svako mjesto na kojem se glumac može nesmetano kretati«. Ove etnodramske igre (kolede, kraljice, ladalice, dodole) u kojima se jedan ili više igrača pred društvom vlada kao da je on neko drugi, bile su kroz tri stoljeća, uz ulično pozorište, u mnogim našim krajevima, jedini oblik pozorišnog izražavanja. Narodno glumovanje izvođeno je u svim prilikama: povodom vjerskih praznika, povodom rođenja i smrti, uz posnu i rodnu godinu, kad počinju ili se završavaju seoski radovi...

Zahvaljujući sakupljačima etnoteatrološke građe (Joanikije Pamučina, Vuk Vrčević, Vaso Kondić), od zaborava su sačuvani brojni oblici etnodramskog stvaralaštva u kojima je prisutan čitav niz čisto teatarskih izražajnih sredstava...

Turci su u novoosvojene krajeve, a tako i u pozorišni život Bosne i Hercegovine, donijeli i specifičnu pozorišnu igru oživljavanja ličnosti pomoću lutki i sijenki-karadžoz (Karagöz). U početku je karadžoz bio dio zabave turskih osvajača,

da bi vremenom doživio metamorfozu, prilagodavajući se, i formom i sadržajem, novoj sredini i novoj publici. Tako je karadžoz u Bosni doživio promjene, ne samo u karakteristikama osnovnih tipova već i u dramaturškom postupku. Bosanski karadžoz napušta komplikovanu, trodjelnu dramaturšku strukturu predstave (mukaddame-prolog ili uvod, muhavere-dijalog i fasil-glavna radnja) i, zadržavajući improvizaciju kao svoju osnovnu vrijednost i osobenost, zadovoljava se, uglavnom, prikazivanjem jednostavnih scenskih šala i anegdota punih lascivnosti. Mada karadžoz u Bosni nije ostavio dovoljno preciznih podataka o sebi, pa je slično baroknom uličnom pozorištu ostao nedovoljno ispitan i istražen, nekoliko usputnih bilježaka i vijesti, uglavnom iz austrougarskog perioda, rječito govore o njegovom postojanju na ovim prostorima.

Tek u drugoj polovini XIX vijeka, napadane od mnogih evropskih putopisaca zbog krute uprave i niskog stepena prosvijećenosti naroda, turske vlasti će nastojati da poboljšaju opšte kulturno-prosvjetne prilike u osvojenim krajevima. Otvaraju se osnovne škole, a za učitelje se dovode školovani ljudi sa strane (iz Vojvodine i Dalmacije) koji sobom donose, pored školske spremne smisao za organizovaniji društveni život. Otuda od učitelja dolaze prve ideje i nastojanja da se na osnovu pisanog dramskog teksta izvede »prava« pozorišna predstava sa glumcima-amaterima kao tumačima uloga na pozornici.

Učitelji uvode posebne svečanosti na kraju školske godine, a naročito na dan Svetog Save (27. januar). U početku će ove predstave, pored didaktičnih predavanja, obuhvatati i prigodne recitacije, »a docnije se u njima našao i kakav manji dramski sastav ili monolog iz nekog većeg dramskog djela«. 4/

Ovu nedovoljno jasnu i zamagljenu sliku pozorišnog života u Bosni dopunjuju i podaci o nastojanjima srpskih putujućih družina da pređu dobro čuvanu granicu Bosne, i da vrlo često i bez dozvole, prikažu predstavu.

Iz jednog zapisa sarajevskog muselima Sejida Mehmeda Fadila jasno se zaključuje da je 1855. godine u Sarajevu gostovala srpska pozorišna družina iz Šapca, da je naišla na dobar prijem kod publike, te da je, »za krasno im predstavljajnje«, darovana od poglavara sreza sa tri dukata.

1/ Josip Lešić: ISTORIJA POZORIŠTA BOSNE I HERCEGOVINE, Svjetlost, Sarajevo, 1985, str.34. (oba citata)

2/ Ibidem, str.35.

3/ Dr. Miroslav Avram: Umjetnost govora, Sarajevo, 1987, str.10.

4/ Josip Lešić: Istorija pozorišta Bosne i Hercegovine, Svjetlost, Sarajevo, 1985, str.55.

Školovanje u Drnišu, Zadru i boravak na Cetinju

Mada se na osnovu oskudnih podataka zna da je 1840. godine Aleksandar Banović, stigavši iz Dubrovnika u Sarajevo, u toku dvije godine sa svojom diletan

tskom družinom (sastavljenom uglavnom od njegovih učenika) povremeno davio predstave, kao rodonačelnik pozorišnog šivota u Bosni i Hercegovini najčešće se pominje Stevo Petranović, koji je 1864. godine u Tešnju osnovao Diletantsko pozorišno društvo i započeo sa prikazivanjem predstava.

Stevo Petranović je rođen u Drnišu 1835. godine. 5/ Otac mu je bio zemljoradnik, stalno nastanjen u Drnišu, gdje mu je sin Stevo završio osnovnu školu. Prema izvornim podacima sačuvanim u Historijskom arhivu u Zadru, Petranović je školske 1850/51. godine, u petnaestoj godini života, upisan u prvi razred škole za pravoslavne sveštenike u Zadru. 6/ Iz školskog kataloga vidljivo je da je od prvog do petog razreda imao najviše ocjene. Katalog je pisan na italijanskom jeziku koji je u to vrijeme bio službeni jezik u Dalmaciji. 7/

Zahvaljujući odličnom uspjehu, nakon završenog školovanja, Petranović će se kao devetnaestogodišnjak naći na Cetinju. Naime, crnogorski knez Danilo I Petrović, nastavljajući rad na obrazovanju i prosvjećivanju crnogorskog naroda, što ga je u organizovanoj formi započeo Petar II Petrović Njegoš osnivanjem prve škole na Cetinju 1833. godine, u proljeće 1855. godine šalje svog sekretara Danila Vukovića u Zadar da tamo odabere najboljeg semistarca završne godine Bogoslaovije, za učitelja na Cetinju. Izbor je pao na Petranovića. Odmah po dolasku on pokušava da nastavu u osnovnoj školi podigne na viši nivo. Vršiti podjelu na »pet razreda ili klasa« i nastavni plan škole koju već nazivaju »Petranovićevom«, uvodi psihologiju i antropologiju kao samostalne predmete. Od »realija« (svjetovnih predmeta) Petranović u nastavni plan uvodi: opštu istoriju, srpsku

5/ Tačan datum rođenja Steve Petranovića nije moguće utvrditi jer knjige rođenih (pravoslavnih, za Drniš) vode se tek od 1836. godine.

6/ Historijski arhiv u Zadru, spisi Pravoslavne eparhije u Zadru, sv. 267

7/ Petranović je izvrsno govorio italijanski, što će, vjerovatno, navesti Dimitriju-Mitu Klicima na pogrešan zaključak da je Petranović »tri godine pohađao Filozofski na univerzitetu u Padovi«. (Dimitrije-Mita Klicin, Spomenica Steve Petranovića nacionalnog borca 1835-1913). Prikupljajući građu o Stevi Petranoviću, Momčilo Spasojević iz Tešnja, obratio se arhivu pomenutog univerziteta u Padovi sa molbom da mu se dokumentira da li je i kada Petranović pohađao Filozofski fakultet na Univerzitetu u Padovi. U odgovoru direktora arhiva (originalno pismo se nalazi kod M. Spasojevića) stoji:

»Ho consultato i registri di Filosofia dell' epoca per un period o molto ampio dal 1850 al 1870 senza pero trovare traccia del nome di Stevo Petranovich ne tra gli immatricolati e ovviamente nemmeno tra i lauerati. Per scrupolo Le segnalo un

istoriju, srpsku gramatiku, fiziku i veliku geografiju. Od svojih đaka je zahtjevao da uče sa razumjevanjem, a zbog toga što im je »ulijevao duh samostalnosti, što se nije moglo dopasti knezu i glavarima«, biva naprasno, školske 1860/61. godine otpušten iz službe i vraća se u Dalmaciju. 8/ Pretpostavlja se da je vrijeme od 1861. do 1864. godine proveo na jednom od italijanskih univerzitetskih centara, gdje studira filozofiju. Da je Petranović 1864. godine ponovo boravio na Cetinju svjedoči knjiga »Moralne misli« Nikole Tomazea.

— štampana u Novom Sadu 1864. godine, koju je »posrbio Stevan Petranović, poštočnik crnogorskog kneza«. Međutim, razlozi njegovog drugog dolaska na Cetinje nisu poznati. Iste, 1864. godine Petranović se obreo u Sarajevu i smjestio se kod rođaka Teofila (Bogoljuba) Petranovića, 9/ a oktobra mjeseca odlazi u Tešanj na upražnjeno mjesto učitelja Srpske osnovne škole.

Pedagoški rad Steve Petranovića u Tešnju

I pored gorskog cetinjskog iskustva, odakle je protjeran pod optužbom da »širi jeres« među učenicima, Petranović nije obeshrabren. Naprotiv! U vrlo kratkom roku uspijeva da za Srpsku osnovnu školu nabavi neophodna učila i opremu, zalaže se za optimalni obuhvat djece osnovnim obrazovanjem, školuju se i već »prerasli«. Uvodi novi režim nastave: od 8 do 12 sati održava se prijednevna nastava. Vrijeme do 14 časova je predviđeno za odmor. U 14 časova počinju popodnevni časovi i traju do 1630. Učenici koji sporije usvajaju znanje, srijedom i petkom, u trajanju od jednog časa, pohađaju »popravnu nastavu«.

Miloš Tanasić u porodičnim memoarima piše da je njegov otac Milovan u periodu od 1864–1869. godine u Tešnju kod Steve Petranovića »koji je došao s Cetinja« učio osnovnu školu, koju je ovaj »prema svojoj organizaciji preuredio na petogodišnje školovanje« sa obaveznim italijanskim jezikom u šestom razredu. 10/ Osim obaveznog italijanskog jezika, uče se grčki i ruski, a od prirodnih

Perovich Giovanni iscrittosi nel 1852. proveniente da Lussin Piccolo pero non laureatosi. «

(Pregledala sam registre F. Filozofije za epohu mnogo više od perioda 1850–1870, ali bez tračka traga o imenu Steve Petranovića među upisanim–registrovanim, a pogotovu među završenim laureatima. Jedino je zabilježen Perović Ivan 1852. kod Lussin Piccola, ali nije završio).

8/ Sreten Zeković. Psihologija i antropologija u Petranovićevoj školi. Vaspitanje i obrazovanje. Titograd 1983, str. 137–145.

9/ Mita Kličin u »Spomenici« opširnije piše o porodici Petranović, koja je »našem narodu dala više uglednih ljudi: Božidar Petranović bio je poznat kao pravni pisac i političar. On je osnivač Matice Dalmatinske i njen predsjednik. Gerasim Petranović je bio prvi bokokotorski episkop a uređivao je Srpsko–dalmatinski magazin (1862–1871). Pisao je sastave iz oblasti religije i istorije. Svojim književnim i prosvjetnim radom pročuo se Bogoljub (Teofil) Petranović, koji je mnogo radio u Sarajevu.«

10/ Miloš Tanasić: Razvoj trgovačke porodice Tanasić u 19. i 20. vijeku. Sarajevo, 1984.

nauka minerologija, fizika i botanika. Od ostalih predmeta, a njih je ne mali broj, izučavali su se: vjeronauka, srpski jezik, slovensko čitanje, čitanje i pisanje latinske, račun, geometrijsko oblikovanje s crtanjem, povjesnica, zemljopis, nauka o čuvanju zdravlja, vrtlarstvo, pjevanje, gimnastika s igrama, krasnopis s crtanjem, a na insistiranje tešanjskih trgovaca, školske 1867/68., uvodi se i predmet osnovi trgovine. Teži predmeti učili su se u prijepodnevnim časovima, a predmeti koji su iziskivali manji umni napor, kao, npr. vrtlarstvo, gimnastika, pjevanje i slično, redovno su planirani u popodnevnoj nastavi.

U vlasništvu nekih porodica, kao i u arhivu Srpsko-pravoslavne crkvene opštine u Tešnju, sačuvan je izvjestan broj đачkih udžbenika i drugih knjiga iz vremena Petranovićevog službovanja u Tešnju, koji rječito govore da je on u nastavi koristio, uglavnom, savremene udžbenike i lektiru. 11/ Sudeći po naslovima knjiga i imenima pisaca koji su izučavani, Petranović je kod tešanjskih učenika želio da razbudi i podstakne slobodarske misli i ideje. 12/

Na skupštini Dabrobosanske eparhije, održanoj marta mjeseca 1873. godine Petranović je uspio da pridobije svjetovnjake i da rad skupštine skrene sa crkvenog polja na školsko. Na skupštini je odlučeno da se u važnijim mjestima otvaraju škole, »da se postavljaju spremni učitelji«, a da se za izdržavanje škola i učitelja osnuje Narodni fond u Sarajevu u koji bi se stjecalo 10 groša godišnje po svakoj kući. Bosanski valija Mustaf-paša saslušao je želje koje se odnose na škole i obećao da će udovoljiti zahtjevima učitelja pod uslovima da se oni ne bave nacionalno-političkim pitanjima. Petranović je, naprotiv, smatrao da je svaki učitelj dužan da »budi nacionalnu svijest, smisao za zajednicu i da o svom uspjehu obavještava svoje drugove ...« 13/

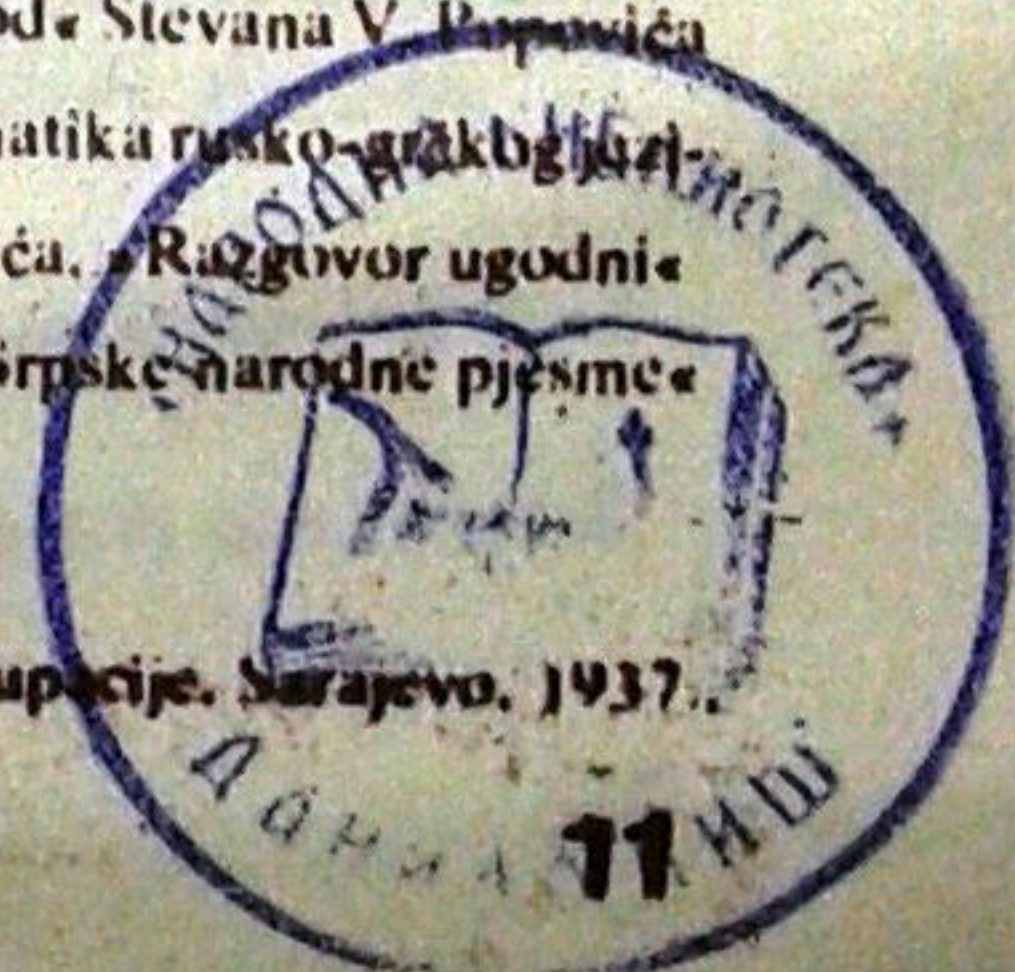
Osnivanje Diletantskog pozorišnog društva - Prva pozorišna predstava u Tešnju 1865. godine

Energiju i upornost s kojom se upušta u rješavanje nacionalno-političkih problema, on nesebično troši i na prosvjetno uzdizanje i širenje opšteg obrazovanja. Odmah po dolasku u Tešanj on ovaploćuje svoju potrebu i smisao za umjetnost i društveni život - osniva **Diletantsko pozorišno društvo**. Okuplja oko sebe sve zainteresovane za pozorište i glumu, prevodi Hebelovu romantičarsku tragediju »Judita« i sa svojim amaterima prikazuje prvi put 23.V 1865. godine. Tim povodom »Danica«, novosadski list za zabavu i književnost u broju 20 od 20. jula 1865. godine donosi vijest:

11/ Podaci su uzeti iz rukopisa Momčila Spasojevića: »Stevo Petranović je jedan od prvih naših samoupravnih učitelja«.

12/ Među sačuvanim udžbenicima i knjigama koje pominje Spasojević nalaze se »Čitanka za narod« Stevana V. Popovića (Pančevo, 1871) »Istorija srpske književnosti« Stojana Novakovića (Beograd, 1871), Gramatika rusko-srpskog jezika (Moskva, 1855), »Časlovac« (Beč, 1867.), zatim gotovo sve knjige Vuka St. Karadžića, »Razgovor ugodni« Andrije Kočića Miošića, »Gorski vijenac« P.P. Njegoša, »Poeme« Branka Radičevića, »Srpske narodne pjesme« sakupljača Koste H. Ristića.

13/ Vladislav Skarić: Sarajevo i njegova okolina od najstarijih vremena do austro-ugarske okupacije. Sarajevo, 1937., str. 250.

»Prvi dan Duhova ove godine (23. maja) predstavili su u Tešnju u Bosni srpski dobrovoljci komad »Judita« koji je s talijanskoga preveo učitelj tešanjski Stefan Petranović.

Ovo je možda prvo pozorišno predstavljanje u Bosni od kako ona postoji«. Ohra- bren uspjehom prve predstave, Petranović prevodi sa italijanskog Šilerovu trage- diju »Razbojnici«, koju prikazuje

oko »Mesojeđa« 1866. godine, najvjerovatnije pod nazivom »Hajduci« 14/
»Danica« u književnom podlisku u broju 11 od 20.IV 1866. donosi nešto opši- rniju vijest:

»U Tešnju u Bosni predstavljali su ovih mesojeđa i drugi pozorišni komad i to »Razbojnika« Šilerove koje je preveo sa talijanskoga učitelj tešanjski Stevan Pe- tranović. Dobro je i to, kada Turci nedadu što drugo da se predstavlja. Glumaca je bilo 20, gledalaca preko 100«. 15/

Činjenica da je predstavu pratilo »oko 100« gledalaca znači da su predstave bile javne, kao i to da Petranovićevo Diletantsko pozorište već u drugoj godini postojanja ima svoju publiku. Postavljanje na scenu upravo Hebelove »Judite« i Šilerovih »Razbojnika« ne spada u sferu puke repertoarske slučajnosti: šezde- sete godine XIX vijeka su godine intezivnog buđenja nacionalne svijesti, a Judi- ta je upravo simbol žene, junakinje, koja se bori za slobodu, dok su Šilerovi »Ra- zbojnici« revolucionarna drama koja podstiče na borbu.

U toku boravka u Tešnju sa Diletantskim pozorišnim društvom Petranović je još uvježbao Sterijinu tragediju »Smrt Stevana Dečanskog« i narodnu dramu »Mejrima« Matije Bana, za koje nije tačno utvrđeno kad su prikazane«. 16/

Po onome što je učinio u Tešnju, zbog čega će ga Marko Marković porediti sa Joakimom Vujićem kod Srba i Dimitrijem Demetrom kod Hrvata, Petranović će ostati zabilježen kao najkompletnija pozorišna ličnost u istoriji modernog pozo- rišta u Bosni i Hercegovini.

On je istovremeno »jedan od prvih organizatora javnih pozorišnih predstava, glumac i reditelj, a vjerovatno o jedan od prvih pozorišnih prevodilaca koji je iskustvo stekao u starom svijetu«. 17/

Borivoje Jevtić vrstan poznavalac razvoja pozorišnog života u Bosni, pišući o S. Petranoviću kao prvom pozorišnom rukovodiocu, tvrdi da je prva javna po- zorišna predstava data u Tešnju »pukim slučajem« jer on »nije kao ni ostale ka- sabe imao ni iole izrazitije kulturne tradicije koje bi mogle usloviti i postojeći pozorišni život i rad«. A Tešanj tog vremena, upravo karakteriše, nasuprot osta-

14/ »Drago Tanasić iz Mekiša pamti da mu je majka pričala da su se prve pozorišne predstave u Tešnju izvodile u podru- mu jedne kuće u Srpskoj varoši - u podrumu osnovne škole i da je ona kao djevojka gledala »Hajduke« te da se sva publika »živa isprepadala« (Pozorište u Tešnju«, Brošura, Tešanj, 1983. str. 16)

15/ Obje vijesti koje je objavila »Danica« o pozorišnim predstavama u Tešnju, odišu istim stilom vjerovatno ih je pisao ili Bogoljub (Teofil) Petranović iz Sarajeva, ili čak i sam Stevo Petranović, koji je inače bio dopisnik mnogih listova: »Bosanskog vjestnika«, novosadske »Zastave«, praške »Politike« i budimpeštanskog »Posterlojda«.

16/ Josip Lešić: Istorija pozorišta Bosne i Hercegovine, Svjetlost, Sarajevo, 1985. str. 56.

17/ Josip Lešić: Ibidem, str. 57.

lim krajevima pod turskom upravom, kako kulturni, tako i ekonomski prosperitet. Pored mekteba i Gazi Ferhatbegove (Dar al'kuran) medrese, podignutih u drugoj polovini XVI vijeka. u XVIII stoljeću otvaraju se još dvije medrese. Prepisivačka književnost je u punom procvatu: Mehmed Ždralović navodi 25 knjiga prepisani od 18 prepisivača u Tešnju u 17. i 18. vijeku na turskom, perzijskom, arapskom i srpskohrvatskom jeziku. U Tešnju živi i stvara znatan broj pjesnika. Jedan od njih je i Mehmed ef. Kassam koji je bio i profesor na Velikoj medresi Aja Sofija, a kasnije i na Sulejmanovom Daru Hadisu (1680). U manastiru u Liplju kod Tešnja takođe su prepisivane knjige. Poznata su dva rukopisa crkvenog karaktera iz 1612. i 1615. godine.

Godine 1842. u Sivši boravi i Ivan Franjo Jukić radi ustrojstva župne knjižnice. Uostalom, tešanjaska Srpska osnovna škola spada među najstarije i najpostojanije srpske škole. Tačan datum izgradnje i otvorenja tešanjaska škole nije poznat. Prema jednoj bilješci na »Novom zavjetu« štampanom u Moskvi 1732. godine koja glasi: »Pisa učenik djevojka Tarsa šćer Jovana Atanasića, iz Tešnja kasabe - da se zaključiti da su se i ženska djeca školovala u tešanjaskoj osnovnoj školi«. 18/

Zašto Tešanj, nasuprot tvrđenju Borivoja Jevtića 19/ uz ovakav kulturni »pedigre« i ekonomsku moć, koju je u to vrijeme nesumnjivo posjedovao, ne bi bio pogodno mjesto za pojavu prve javne pozorišne predstave u Bosni i Hercegovini!?

Turske vlasti progone Petranovića iz Tešnja, i on se, noseći već s Cetinja epitet »osobe nepoželjne za sredinu«, sklanja u italijanski konzulat u Sarajevu. Dimitrije - Mita Klicin, neko vrijeme urednik »Zastave«, piše kako je Stevo Petranović sve do okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine svojim vatrenim govorima protiv austrofilске politike »grmeo kroz novosadsku »Zastavu«. On je, uz Hadži-Loju, jedan od glavnih organizatora otpora ulasku austro-ugarskih okupacionih trupa u Bosnu i Hercegovinu, zbog čega general Filipović, po ulasku austro-ugarske vojske u Sarajevo, za njegovu glavu raspisuje nagradu od 1000 dukata, a za Hadži-Lojinu tek 100.

Smatrajući austrougarsku okupaciju Bosne i Hercegovine »grobnicom slovenstva« Petranović piše Bizmarsku protesno pismo za vrijeme održavanja Berlinskog kongresa. Avgusta mjeseca 1878. godine bježi u Srbiju, gdje je »bio lijepo primljen, jer su politički

krugovi znali i cijenili njegov 14-godišnji rad za srpsku stvar u Bosni« 20/ Pod imenom Miša Mihajlović postavljen je za sreskog načelnika u Pirotu.

U Beogradu mu je štampana knjiga »Srpsko-bugarsko pitanje« 1885. godine. A da je i dalje ostao vezan za pozorište svjedoči Petranovićev prevod Šekspirovog »Julija Cezara« za pozorišno društvo »Sindelić«, objavljen u Beogradu 1897. godine. Zbog kritika upućenih »naprednjacima« u Srbiji da vode austrofilsku politiku biva protjeran u Bugarsku, gdje ostaje do 1888. godine, kada kralj Milan daje pomilovanje svim emigrantima osim Nikoli Pašiću. U Pirotu doživljava još

18/ Mitar Papić: Istorija srpskih škola u Bosni i Hercegovini. Veselin Masleša, Sarajevo, 1978., str. 13.

19/ Borivoje Jevtić: Stevo Petranović, prvi pozorišni rukovodilac u Bosni, II/1953, knjiga II, sv. 9. »Život«, Sarajevo.

20/ Dimitrije-Mita Klicin, nav. djelo, str. 68.

jedno lično poniženje: optužuju ga za pronevjeru. Kasnije će biti pomilovan, ali umire 11. marta 1913. godine u Šapcu, ne mogavši naći argumente za svoju rehabilitaciju ...

Prilikom bombardovanja Šapca, 1914. godine, uništena je kuća u kojoj je stanovao Stevo Petranović, a sa njom bogata biblioteka, dokumenti i spisi od izuzetne važnosti za rekonstrukciju pojedinih perioda života ovog neumornog pedagoga, novinara, pisca i pozorišnog poslenika.

x x x

U prikradanju razrješenju enigme prve pozorišne predstave u Bosni i Hercegovini, za koju se pretpostavlja da je održana u Tešnju 1865. godine, smatrao sam naučno relevantnim da istražim i arhiv Srpske pravoslavne crkve Tuzlansko-zvorničke eparhije. S tim u vezi obavio sam razgovore sa gospodinom Kačavendom, vladikom tuzlanskog-zvorničkim i zamolio ga da mi omogući uvid u arhiv. Međutim, gospodin Kačevanda me je izvjestio da arhiv nije otvoren za javnost zato što nije sređen, a to opet zato što su u toku opsežni građevinski radovi na Sabornoj crkvi

i vladčinom dvoru u Tuzli - zbog tonjenja objekta. Ostajem u uvjerenju da bi se u tome arhivu mogli naći tragovi koji bi bacili više svjetla na ovu predstavu, s obzirom Srpska pravoslavna parohija u Tešnju pripada ovoj eparhiji.

REZIME:

Ovaj rad predstavlja prilog istraživanju građe o prvoj pozorišnoj predstavi u Bosni i Hercegovini. Cilj je bio da se identifikuje autorstvo Steve Petranovića i utvrde činjenice o ovoj predstavi, za koju se smatralo da je održana u Tešnju, godine 1865. Autor je pokušao da kroz naučnu, muzeološku, arhivsku i drugu građu dođe do pouzdanih činjenica koje bi potvrdile ove podatke. On je istražio biografiju i stvaralački rad Steve Petranovića, posebno njegov boravak u Tešnju i ostavio otvorena vrata za nova istraživanja. Autor smatra da bi se krunski podatak o ovom problemu mogao potražiti još i u arhivu Tuzlansko-zvorničke eparhije koji je za sada zatvoren za javnost.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

»ДАНИЛО КНИЖНИЦА«
ТЕШЊА

Ин. бр. 21420

Сигнатура 929 Stevanovich C.

Власник књиге
Милош Р. Спасојевић
професор

Štamparija
Valentin Eskeričić
Tešanj

Štampa »RAZVOJ – PROJEKT Tešanj

ZA ŠTAMPARIJU Valentin Eskeričić graf. ing.

ЈУЛИЈЕ ЦЕЗАР

ТРАГЕДИЈА ВИЉЕМА ШЕКСПИРА

820-2 ЗА ПОЗОРИШНУ ДРУЖИНУ

„СИНЂЕЛИЋ“

СА ТАЛИЈАНСКОГ
(Ернеста Росија)

ПРЕВЕО И ПОСРБИО
СТЕВО ПЕТРАНОВИЋ

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА ГОСП. ЈОВ. УЛ. БР. 63.

1897.

Teschauin.

